

Pranciškaus Skorinos „Rusėniškajai Biblijai“ – 500 metų

Paduva XVI a. iliustracija iš: Sebastian Münster. *Cosmographiae... Basileae: apud Henrichum Petri, 1552.* Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, K2-174.

2017 m. kartu su kaimyninėmis valstybėmis, būtent Baltarusija, Čekija, Lenkija, Rusija ir Ukraina, Lietuva mini reikšmingą jubiliejų – 500-ąsias Pranciškaus Skorinos „Rusėniškosios Biblijos“, išspausdintos Prahoje, metines. Šiuo leidiniu Skorina pelnė nemažią pirmojo rytų slavų leidėjo, vertėjo, švietėjo ir humanisto šlovę, o savo tėvynę – Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę (LDK) – prijungė prie anuomet dar negausaus Europos šalių, turėjusių spausdintą šventraščių, būrio.

Ką šiandien žinome apie šią iškilią asmenybę? Pranciškus Skorina gimė Polocke, viename iš svarbiausių LDK prekybos centrų. Mokslininkai spėja tai įvykus apie 1490 m. Atsižvelgiant į studijų pradžią, jo gimimo data laikomas laikotarpis apie 1482–1487 m. Skorinos tėvas buvo turtingas pirklys Lukas; Pranciškus dar turėjo vyresnį brolių Ivaną.

Polockas XVI a. iliustracija iš: *Warhafft Contrafactur und gewiße Zeitung...* Nuremberg 1579–1601. Nacionalinis muziejus Krokuvėje. Kunigaikštčių Čartoriskijų muziejus, XV-R. 6913.

Krokuva apie 1536 m. iliustracija iš rankraščiū: *Reisealbum des Pfalzgrafen Ottheinrich.* Viurcburgo universiteto biblioteka, Delin. VI, 9, 49.

Nėra tiksliai žinoma, kur Pranciškus baigė pradžios mokslą. Tai galėjo atsitikti Polocke arba Vilniuje. Sulaukęs pilnametystės, priėmė katalikų tikėjimą. Ši aplinkybė jam atvėrė kelius į Europos mokslo centrus. 1504 m. Skorina tapo Krokuvos universiteto studentu, o 1506 m. gavo laisvųjų menų bakalauro laipsnį. Tuo nepasitenkino: siekė gausesnį ir gilesnį žinių. Neabejojama, kad Krokuvoje ar kuriame kitame Europos universitete įgijo laisvųjų menų magistro ir daktaro laipsnius. Mat 1512 m. jis atvyko į Paduvą, čia išlaikė egzaminus ir gavo medicinos daktaro laipsnį. Tai buvo įmanu tik tokiam asmeniui, kuris buvo laisvųjų menų daktaras.

Laikotarpiu nuo 1512 iki 1517 m. Skorina dirbo prie Biblijos vertimo, taip pat organizavo spaudos darbus: rūpinosi spaustuves patalpomis bei įranga, telkė šriftų liejikus, iliustracijų raizytojus, spaudėjus ir kitus reikalingus meistrus. 1517–1519 m. Prahoje išleido 23 Biblijos knygas, pridėjęs prie kiekvienos iš jų pratarbę ir pabaigos žodį. Savo tekstuose jis paprasta kalba aiškino, kaip skaityti Bibliją, pasakojo, kas parašyta kurioje jos knygoje, kuo tos knygos naudingos, kvietė prie dorybių, žinių bei gerųjų papročių, akino skaitytojus semtis išminties, teikė jiems glaustų žinių apie Biblijos knygų kūrėjus, jų kalbą ir biblinius siužetus. Finansinę paramą knygoms Prahoje leisti suteikė Vilniaus miesto tarėjas Bagdonas Onkovas ir galbūt Pranciškaus brolis Ivanas bei kiti Vilniaus pirkliai.

Praha apie 1536 m. iliustracija iš rankraščiū: *Reisealbum des Pfalzgrafen Ottheinrich.* Viurcburgo universiteto biblioteka, Delin. VI, 10, 41.

Skorinos Rusėniškioji Biblija. iliustracija iš: *Бивлія Руска.* Bendras antraštėinis konvoliuto lapas. Praha, 1517–1519. Aukštutinės Lužicos mokslinė biblioteka Gerlice, A II 4* 26.

Vilnius XVI a. iliustracija iš: Georgius Bruin. *Civitates orbis terrarum*, [Köln: s. n., s. a.]. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, K727-1.

1519 m. ar kiek vėliau Skorina užbaigė knygų leidybą Prahoje ir persikėlė į Vilnių. Čia, vyriausiojo miesto burmistro Jokūbo Babičiaus namuose, apie 1522 m. išleido „Mažąją kelionių knygelę“, o 1525 m. – „Apaštalą“. Šie darbai jam pelnė Lietuvos spaudos pradininko šlovę.

Gyvendamas Vilniuje, Skorina sukūrė šeimą – vedė miesto tarėjo Jurijaus Odverniko našlę Margaritą. Augino du sūnus: vyresnį Simeoną ir jaunesnį Pranciškų. 1530 m. buvo išvykęs į Prūsiją, kai ten kilo vadinamosios angliškosios karštingės epidemija. Gydydamas ligonius, pelnė Prūsijos kunigaikščio Albrechto prielankumą.

Trečio ir ketvirto XVI a. dešimtmečių sandūrą žymi kelios nelaimės, privertusios Skoriną vėl ieškoti laimės svetur. 1529 m. mirė brolis Ivanas, o po 1529 m. – ir žmona Margarita. 1530 m. Vilniuje kilus gaisrui, sudegė spaustuvis. 1532 m. Skorinai dėl brolio Ivano skolų teko stoti prieš teismą. Kurį laiką jis netgi kalėjo Poznanės kalėjime. Teismas baigėsi Skorinos išteisinimu. 1532 m. jis gavo Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo privilegiją, kuria buvo išlaisvintas nuo bet kokios jurisdikcijos Karalystės ir Kunigaikštystės teritorijose, taip pat

Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Senasis. Luko Kranacho jaunesniojo dirbtuvės, apie 1553–1556. Iliustracija iš originalo: Nacionalinis muziejus Krokuvėje. Kunigaikštčių Čartoriskijų muziejus, XII-536.

Čekijos ir Vengrijos karalius Ferdinandas I. Aut. Jan Cornelisz Vermeyen. 1530. Ilustracija iš originalo: Austrijos dailės istorijos muziejus, sign. GG 4059.

buvo atleistas nuo bet kokių prievolių miestui, kuriame jam tektų gyventi. Vis dėlto Skorina šiomis teisėmis nepasinaudojo. Jis paliko Polocke ir Vilniuje turėtą turtą, pasiėmė vaikus ir išvyko į Prahą. Čia stojo tarnauti Čekijos ir Vengrijos karaliui, būsimam Šventosios Romos imperatoriui Ferdinandui I sodininku. Prahoje taip pat vertėsi gydytojo praktika. Skorina mirė kažkurio metu tarp 1541 ir 1552 m. Vienas iš jo vaikų, Pranciškus, paauglio metų žuvo per gaisrą, nusiabusių Prahą 1541 m. Kitas – Simeonas – liko Čekijoje ir nuėjo tėvo pėdomis: dirbo gydytoju ir sodininku. Skorinos palikuonių iki šiol gyvena Čekijoje.

Taigi prieš 500 m. Prahoje Skorina atskiriomis knygomis pradėjo spausdinti savo į bažnytinę slavų kalbą (ne į baltarusių, rusų ar rusėnų!) iš-

verstą Šventąjį Raštą – „Rusėniškąją Bibliją“. Šiuo darbu iš Polocko kilęs rusėnas ne tik atvertė naują, itin reikšmingą lapą Lietuvos rusėnų raštijoje, bet ir paliudijo kele-

tą dalykų, esmingai charakterizuojančių tiek jo – Renesanso žmogaus, tiek jo tėvynės – įvairiakalbės, įvairiatautės LDK pasirusimą kultūros inovacijoms, tiek ir tuos kelius, tas erdves, kuriomis minėtos inovacijos pasiekė jį, jo aplinką, apskritai – jo tėvynę.

Bibliją rusėniškąja Skorina pavadino dėl vienos svarbios priežasties. Savo vertimą jis paskyrė tėvynainiams – LDK rusėnams, kalbėjusiems ir rašiusiems savita Kijevo Rusios laikus siekusia rytų slavų kalba. Oficialioje raštvedyboje rusėnų kalba veik nepakitusiu pavidalu vartota iki XVII a.

Apaštalo Pauliaus laiško galatams pabaiga ir Laiško efsesiečiams pradžia. Ilustracija iš: Anostol... Vilnius, 1525. Vilniaus universiteto biblioteka, Rk 298.

pabaigos. Šnekamasis jos variantas didesnių pokyčių patyrė po Liublino unijos. Daliai LDK rusėniškųjų žemių atitekus Lenkijai, pietiniuose buvusios LDK plotuose ėmė formuotis ukrainiečių, o šiauriniuose – baltarusių kalba.

Skorinos „Rusėniškoji Biblija“ – nepaprasta, ypatingos reikšmės knyga. Šventasis Raštas, pamatinis krikščioniškosios kultūros tekstas, į šnekamąsias Europos tautų kalbas verstas nuo Antikos laikų. IV a. jį į gotų kalbą išvertė vyskupas Vulfila. IX a. į slavų kalbą Bibliją išvertė šventieji Kirilas ir Metodijus. XI a. viduryje Pradžios ir Išėjimo knygos buvo išverstos į senąją anglų kalbą; visą Bibliją į viduriniąją anglų kalbą 1382 m. baigė versti Džonas Viklifas (John Wycliffe). XIII a. visas Šventasis Raštas buvo išverstas į kastilų (ispanų) ir prancūzų kalbas, XIV a. – į čekų, olandų ir norvegų (dalis Senojo Testamento), o XV a. – į danų ir lenkų kalbas. 1471 m. iš spaudos išėjo Biblijos ver-

Švenčiausioji Mergelė Marija su Jėzumi Kristumi ir angelais. Ilustracija iš: *Малая подорожная книжка*. Vilnius, apie 1522. Danijos karališkoji biblioteka.

timas į italų kalbą, atliktas karmaldulių vienuolio Nikolo Malermi (Niccolo Malermi). Šioje vertimų eilėje Skorinos „Rusėniškoji Biblija“ užima labai garbingą vietą. Ji yra vienas iš pirmųjų Šventojo Rašto tekstų, perteiktų ne kanoninėmis Biblijos kalbomis (hebrajų, senovės graikų ir lotynų), o vietinėmis. Po jos pasirodymo ir tam tikra prasme dėl jos Lietuvoje ir Prūsijoje netrukus buvo parengti trys kiti vertimai: du lenkiški (vienas išspausdintas Lietuvos Brastoje 1563 m., kitas – Nesvyžiuje 1572 m.) ir lietuviškas (Jono Bretkūno parengtas 1579–1590 m., bet tuo metu neišspausdintas).

Dr. Sigitas Narbutas

XVI a. spaustuvės vaizdas. Ilustracija iš: Paulus Pater. *De Germaniae miraculo...* Prostat Lipsiae: apud Jo. Frider. Gleditsch et filium, 1710. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, XVIII/1908.

MONETA, SKIRTA PRANCIŠKAUS SKORINOS „RUSĖNIŠKOSIOS BIBLIJOS“ 500-MEČIUI

Nominalas 20 eurų
Sidabras Ag 925
Kokybė „proof“
Masė 28,28 g
Skersmuo 38,61 mm
Tiražas 3 000 vnt.
Išleista 2017 m.

Monetos briaunoje tris kartus užrašyta „PRAHA 1517“
Monetos dailininkas Rolandas Rimkūnas

Informacija Lietuvos banke
Tel. (8 5) 268 0316
El. p. gpd@lb.lt
www.lb.lt

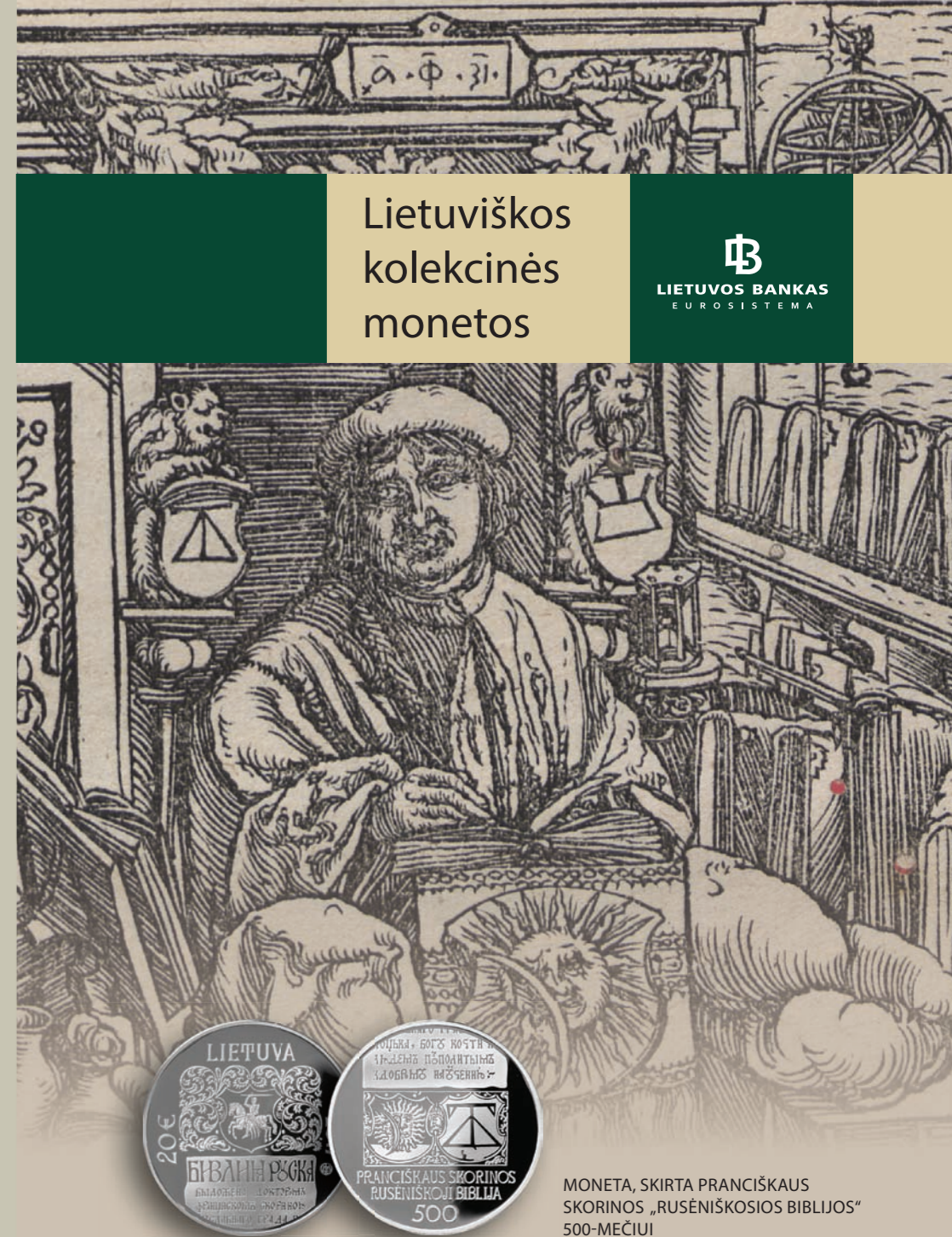

LIETUVOS MONETŲ KALYKLA
Monetos nukaldintos
UAB Lietuvos monetų kalykloje
www.lithuanian-mint.lt

Lietuviškos kolekcinės monetos
© Lietuvos bankas, 2017
Monetų fotografas Arūnas Baltėnas
Dizaineris Liudas Parulskis

Viršelyje: Vertėjo atvaizdas. Ilustracija iš *Библия Руска*. Praha, 1517–1519. Aukštutinės Lužicos mokslinė biblioteka Gerlice, A II 4° 26

Išleido Lietuvos bankas, Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius
Spausdino „INDIGO print“, www.indigoprint.lt

Lietuviškos kolekcinės monetos

MONETA, SKIRTA PRANCIŠKAUS SKORINOS „RUSĖNIŠKOSIOS BIBLIJOS“ 500-MEČIUI